

Mønsterbesvarelse JUS112 Arve- og familierett

Eksamen våren 2018

Kandidat: Fredrik Vingsnes

Ikke kommentert

Spørsmål 1

Spørsmålet er om testamentet av 1. juli er gyldig.

Testament kan kjennes ugyldig etter reglene i arvelova kapittel X. Det følger av arvelova kapittel §60 at dersom "tvingande reglar i kapitla VIII og IX om korleis testament skal gjerast [...] er disposisjonen ugyldig". Alminnelig språkforståelse tilsier at manglende oppfylling av formkrav for testament, medfører ugyldighet.

Formkrav for testament er fastsatt i al. §49. I følge bestemmelsen, skal testament "gjerast skriftleg med to vitner som testator har godtatt, og som er til stades saman og veit at dokumentet skal vere testament. Testator skal, medan dei er til stades, skrive under dokumentet eller vedkjenne seg underskrifta. Vitna skal skrive namna sine [...] medan testator er tilstades". Spørsmålet er om disse er oppfylt.

Det er på det rene at testamentet er gjort i skriftlig form med to vitner. Det er ikke holdepunkter for at disse ikke var til stede samtidig og signerte mens testator var til stedes. Det kan stilles spørsmålsteget ved om det ene testamentsvitnet, pubeieren, var godkjent av testator. Dette, da Olav hadde "havnet i klammeri" med pubeieren 17. mai 2017 og konflikten førte til at han sluttet å gå på puben hvor han hadde vært "fast inventar" siden 2014. Pubeieren var likevel testamentsvitne knappe to måneder etter konflikten. Det er påfallende at sjefen til den tilgodesette var testamentsvitne så kort tid etter en konflikt som førte til at Olav sluttet å gå på pub. Det er likevel ikke tilstrekkelig klare holdepunkter til å slutte at Olav ikke hadde godkjent pubeieren som testamentsvitne. Etter dette, er formkravene etter §54 oppfylt.

Brødrene har anført at testamentet er ugyldig som følge av ikke-nøytrale vitner. Arvelova §61 stiller krav til testasjonsvitner. I første ledd heter det at "disposisjon i testamnet til føremon for eit av testamentsvitna er ugyldig. Det same gjeld disposisjon til føremon for ektemaken til eit testamentsvitne, for slektning i rett opp- eller nedstigande linje eller sysken, eller til føremon for ektemaken til ein så nær slektning eller for ein like nær slætkning til ektemaken til eit vitne". Alminnelig språkforståelse tilsier at testasjoner som er til fordel for et

vitne med forholdsvis nær slektstilknytning eller faktisk tilknytning til den tilgodesette, er ugyldig. Etter andre ledd følger det at testasjon "til føremon for nokon som vitnet er i teneste hos på testasjonstida, er ugyldig". Alminnelig språkforståelse tilsier at en ikke kan være vitne for disposisjon som tilgodeser ens egen arbeidsgiver. Ordlyden samlet peker på at testasjonsvitnene skal være habile til å være vitner, slik at et vitne ikke kan vitne for egen, nær slektnings, eller sin arbeidsgivers vinnings skyld.

Testasjonsvitne var Nina, Turids niese, samt pubeieren, sjefen til Turid. Barn av søsken til den tilgodesette, er etter ordlyden ikke forhindret fra å være vitner. Hva angår pubeieren, var ikke han "i tjeneste hos" den tilgodesette - det var den tilgodesette som var i tjeneste hos han på testasjonstiden. Etter dette, medfører ikke testamentsvitnene tilknytning til den tilgodesette at testasjonen er ugyldig, jf. §61.

Våren 2014 trakk Olav seg ut av driften av foredlingsbedriften sin, men beholdt aksjene sine. Han forsikret da sønnene om at de to skulle dele aksjene seg i mellom når han gikk bort. Tanken for testator var altså i 2014 at sønnene skulle arve det han eide. Brødrene har anført at de har innrettet seg i tillit til dette gaveløftet, og at annen arvefordeling da ikke kan gjøres gjeldende i ettertid. En testator kan binde seg til både å la være opprette testament, men også til å ikke endre et løfte om arv som er gitt. Dette krever imidlertid arvepakts form, jf. §56. Det er ikke inngått arvepakt her. Testator står fritt til å opprette testament også etter at slike arveintensjoner, og for så vidt løfter, er gitt, jf. §55. Etter dette, kan ikke anførselen føre frem.

Brødrene har anført at testamentet av 1. juli var Turids verk. Testamentet bestemte at sønnene skulle arve det de hadde krav på etter loven, mens resten skulle tilfalle Turid. Brødrene mente innholdet ikke var "rimelig eller naturlig" og "faren deres ville aldri funnet på å gjøre noe slikt helt av seg selv". Etter §63 er en disposisjon ugyldig når disposisjonen er "framkalla ved [...] misleg påverknad eller ved misbruk av testators lettsinn, veikskap eller avhengige stilling". Alminnelig språkforståelse av ordlyden tilsier at en disposisjon som er skapt ved utilbørlig påvirkning eller utnyttning av et overmaktsforhold, er ugyldig. Det følger av høyesterettspraksis at for å vurdere om en testasjon er fremkallet under påvirkning som nevnt i ordlyden, må man se hen til en helhetsvurdering hvor de faktiske forhold som lå til grunn for testasjonen, samt om innholdet er rimelig og naturlig for testator, er sentrale momenter.

Spørsmålet er derfor om testasjonen synes rimelig og naturlig, eller om den bærer preg av å være skapt under "misleg påverknad" eller ved utnyttning av et avhengighetsforhold.

Olav hadde i løpet av tiden i fiskebransjen drukket mye alkohol, og bruken eskalerte til et reelt alkoholproblem etter at han sluttet å jobbe. I august 2014, noen måneder etter at han sluttet i jobben, møtte han Turid som jobbet på puben hvor han var stamgjest. Hun flyttet inn hos Olav kort tid etterpå. De snakket om aksjene til Olav i mai 2017, og Turid mente det var raust av Olav å tilgodese sønnene, da "det var tydelig at de ikke brydde seg det spor om ham". I ukene som fulgte påpekte Turid gjentatte ganger hvor lite takknemlige sønnene virket og hvor mye mer tid de brukte med moren. Utsagnene er klart egnet til å påvirke testator, og vil kunne virke inn på hans syn på hvordan hans midler skal fordeles etter hans død. De er imidlertid ikke av slik art at de alene gir grunnlag for å kjenne disposisjonen ugyldig. Meningsbryting og påvirkning om arvefordeling er i orden etter ordlyden - det er den "mislege" påvirkningen som rammes.

Etter at Olav mistet lappen på grunn av fyllekjøring 17. mai 2017 var han avhengig av Turids godvilje for å få handlet alkohol da det var langt til butikken. Mot slutten av juli, spurte han Turid om å handle for ham. Turid ba ham spørre sønnene sine om det, da hun ikke kunne se noen grunn til "å hjelpe en mann som ville la henne stå igjen på bar bakke". Olav mente dette var urimelig, og Turid gav etter hvert etter for Olavs ønske da alkoholabstinensene slo inn for fullt. Turid sa Olav "kunne være glad for at han hadde henne, og ikke var prisgitt hjelp" fra sønnene. En alkoholavhengig mann uten førerkort og med langt til butikken, er klart avhengig av noen for å få tak i rusmiddel. Spørsmålet er om situasjonen i slutten av juni må anses som "misbruk av testators [...] lettssinn eller avhengige stilling".

"Misbruk av avhengige stilling" tilsier at en person har satt seg selv i en gunstig stilling på bekostning av en som er nødt til å ha bistand ved at man har brukt sin posisjon som på en utilbørlig og klanderverdig måte. I denne sak, har Turid gjort det klart at hun ikke ser noen grunn til å hjelpe Olav med å tilfredsstille sin avhengighet, ettersom hun ikke får noe igjen for hjelpen. Det er, etter ordene, tydelig at hun ville ha noe igjen for å handle alkohol til ham.

Etter kommentarer om arvefordeling, aksjer og at hun ikke ville "stå igjen på bar bakke" etter Olav, fremstår det tydelig at hun i realiteten krevde midler som gjenytelse for handlingen. Olav hadde ikke annen nærliggende anledning til å skaffe seg alkohol. Med tunge abstinenser, er det nærliggende å anta at Olav ikke såg noen annen utvei enn å tilgodese Turid for innsatsen. Dette trekker i retning av at Turid har misbrukt testators avhengige stilling.

På den annen side, var det lagt ved et brev ved testamentet, adressert Turid. I brevet sto det at Turid hadde åpnet øynene til Olav, og at han nå var klar over "hvem som virkelig bryr seg om meg". Han takket også for at hun hadde holdt ut med ham. Brevet gir inntrykk av at Olav virkelig ville tilgodese Turid ettersom hun brydde seg og sørget for Olav. Dette trekker i retning av at testasjonen er gjort etter eget oppriktige ønske, og kan svekke et inntrykk av at Turid misbrakte Olavs avhengige stilling.

Brevet bærer preg av å ha en negativ innstilling overfor sønnene. Turid har bemerket gjentatte ganger at sønnene var lite takknemlige og at de brukte mer tid med moren enn med faren. Gjentatte kommentarer om dette, er egnet til å påvirke en alkoholisert manns lettssinn i stor grad - særlig når disse bemerkningene kommer fra den han er avhengig av i det daglige og bor sammen med. Det er ikke holdepunkter for at sønnene og faren havnet i noen konflikt eller konfrontasjon, og det synes derfor unaturlig at testators opprinnelige intensjon om å tilgodese sønnene med alt, snus om på i slik grad som det er gjort i testamentet.

Testasjonens innhold begrenset sønnenes arv til det de hadde krav på etter loven. Resten skulle tilfalle Turid. Det var snakk om betydelige verdier i aksjer, 12 millioner kroner, og testamentet ville derfor representere en svært stor overføring til Turid. Etter pliktdelsreglene i arvelova, er sønnenes arv oppad begrenset til 1 million kroner, jf. §29 andre setning. Dette innebærer at Turid ville arve hele 10 millioner etter å ha bodd med Olav fra høsten 2014 til september 2017. Etter dette, kan innholdet ses unaturlig sett utenfra.

Samtidig brukte testator sine tre siste leveår sammen med Turid, og Olav var avhengig av henne for å få livet til å gå rundt. Det kan for så vidt være rimelig at samboeren skulle tilgodeses i noen grad, selv om tilgodeseelsen her bærer preg av å være meget stor. Brevet til samboeren underbygger likevel at han ønsket å tilgodese henne. Dette trekker i retning av innholdet ikke er unaturlig eller urimelig for testator selv

Både testasjon og brev er fattet av person som led av alkoholavhengighet. Olavs sterke abstinenser styrker inntrykket av at misbruket og avhengigheten var alvorlig. Det er naturlig å sette spørsmålsteget ved testators evne til å gjøre testament på grunn av omfattende rusbruk i perioden disposisjonen ble gjort. I denne sammenheng, er det også grunn til å nevne det faktum at det ene testamentsvitnet var pubeieren som Olav hadde vært i klammeri med, noe som fremstår merkverdig, og kan tyde på at hans tilstand har spilt inn ved utarbeidelsen av testamentet. Dette gir inntrykk av at tilstanden hans har vært utnyttet. Det er ikke klare holdepunkter for at testamentet ble fattet under sterk alkoholrus, og brevet underbygger for så vidt at han faktisk ønsket å tilgodese Turid i stor grad.

Sett under ett, er det klart at Turid har påvirket Olav. De gjentatte kommentarene kan ikke anses "misleg påverknad" i seg selv, selv om de i stor grad er egnet til å påvirke testator. Etter at Olav mistet førerkortet, var han satt i en avhengig stilling til Turid. Hun gjorde det klart for testator, om enn indirekte, at hun måtte få noe i retur for å handle alkohol til ham. Dette er et tungt argument for at hun utnyttet sin posisjon overfor en som var avhengig av henne, og tillegges derfor stor vekt i vurderingen. De snakket imidlertid aldri om aksjer eller lignende

igjen etter dette, og det svekker inntrykket av at det var denne hendelsen som førte til at han testamenterte så godt som alt han eide til Turid. Inntrykket av misbruk av avhengighetsforhold svekkes også betydelig av brevet, som gir klart inntrykk av at testator ønsket å tilgodese den han mente brydde seg mest om han selv. Han var takknemlig for at hun hadde vært ved hans side. Testamentet og brevet anses samlet å gi uttrykk for det testator faktisk ville gjøre med arven etter seg sommeren 2017. Testamentet kjennes derfor gyldig.

Konklusjon: testamentet er gyldig.

Spørsmål 2

Under forutsetning av at testamentet er gyldig, er spørsmålet hva Jostein og Edvin vil motta i arv etter faren.

Det følger av arvelova §29 at "to tredjeparter av formuen til arvelataren er pliktdelsarv for livsarvingane. Men pliktdelsarven er aldri større enn 1.000.000,- kr til kvart av barna til arvelataren". Alminnelig språkforståelse tilsier at barna i utgangspunktet har krav på to tredjeparter. Begrensningen i andre ledd tilsier at ved større formuer, er pliktdelsarven begrenset til én million kroner for hvert barn.

Testamentet hadde det innhold at sønnene skulle få det de hadde krav på etter loven. Dette må forstås som pliktdelsreglene. Resten av formuen skulle tilfalle Turid.

Arven etter Olav var 12 millioner kroner. Etter §29 har hvert barn krav på en oppad begrenset pliktdelsarv tilsvarende 1.000.000,- kr. Dette ugjør samlet 2.000.000,- kr. Resterende del av formue er, etter at pliktdelen er tildelt, det som testator kan råde fritt over.

Konklusjon: Jostein og Edvin mottar 1.000.000,- kr hver.

Spørsmål 3

Spørsmålet er hvor stor del av bankinnskuddet som skal holdes utenfor delingen.

Reglene for deling fremgår av ekteskapsloven kapittel 12. Det følger av hovedregelen i §58 at "ektefellenes formuer skal som utgangspunkt deles likt". Partene er enige om deling av øvrige eiendeler og midler, herunder felles bolig mv.

Det følger av §59 om skjevdeling, at "verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv, eller ved gave fra andre enn ektefellen, kan kreve holdt utenfor delingen". Alminnelig språkforståelse av ordlyden tilsier at "verdien av formue", "som klart kan føres tilbake til midler" som en av partene hadde når han eller hun giftet seg, eventuelt det som er arvet eller mottatt i gave, ikke skal deles mellom ektefellene. "Klart" tilsier at det ikke skal være nevneverdig tvil om at midlene stammer fra før ekteskapet, fra arv, eller fra gave, for at disse skal kunne kreves holdt utenfor.

Det omtvistede gjelder innskudd på en bankkonto, samt omfanget av en særeieklauseul fastsatt i ektepakt. Jeg avklarer sistnevntes omfang først, da en eventuelt alt-omfattende særeieklauseul, slik Lise har påberopt seg, vil medføre at hun kan holde hele bankinnskuddet utenfor.

Det følger av §42 at ektefellene "ved ektepakt [kan] avtale at det de eier eller senere erverver, skal være unntatt fra deling (særeie)". Alminnelig språkforståelse tilsier at ektefeller kan avtale at visse eiendeler eller midler, og/eller det de anskaffer i fremtiden, ikke skal deles mellom dem i tilfeller som nevnt i §57.

Etter ekteskapsinngåelsen opprettet ektefellene gyldig ektepakt, jf. el. §42. På delingstidspunktet er bankinnskuddet på 1.200.000,- kr, og det er omtvistet hvor mye av summen som er omfattet av særeieklausulen. Lars anfører at det bare er de 200.000,- kr som var den opprinnelige gaven, som er omfattet av særeieklausulen. Lise anfører på sin side at hele bankinnskuddet er hennes særeie, da "poenget med kontoen var at hun skulle ha mulighet til å spare til seg selv". Spørsmålet må avgjøres ut i fra en tolkning av klausulen i seg selv og omstendighetene for øvrig.

Ektepaktens bestemmelse lyder "innskuddet på bankkonto [...] skal være Lise Lilleviks særeie". Ordlyden åpner for flere tolkningsalternativer. Man kan for det første tolke "innskuddet" som "gaven fra foreldrene", som tilsvarte 200.000,- kr. Dette var det eneste innskuddet på tidspunktet for opprettelse av ektepakt. "Innskuddet" kan også tolkes som innskuddet helt generelt, slik at den totale sum som står på bankkontoen, er Lises særeie.

Ettersom ordlyden i bestemmelsen ikke gir tilstrekkelige holdepunkt for en av tolkningene, må man se hen til andre tolkningsmomenter, herunder partenes forståelse og omstendighetene ved opprettelsen av ektepakten.

Ektepakten ble opprettet med utgangspunkt i at Lise likte tanken på å kunne ha en sparekonto helt for seg selv, og hun sa til Lars at hun ønsket at "den" skulle være hennes særeie. Lars tenkte at særeien ikke ville spille noen rolle da han tenkte at ekteskapet ville vare for alltid. Lars utarbeidet deretter ektepakten.

Lise uttrykte overfor Lars at hun ville at "den" kontoen hun fikk midler fra foreldrene overført til, "skulle være hennes særeie". Dette kan i seg selv trekke i retning av at Lars forsto eller måtte forstå at Lise mente det var kontoen som helhet som skulle være særeie. Lars anfører imidlertid at særeieklausulen bare var opprettet med tanke på gaven på 200.000,- kr, som var den eneste han visste om på opprettelsestidspunktet. Kostnadsfordelingen kan i denne sammenheng være egnet til å kaste lys over hvordan partene har forstått klausulen ved inngåelsen.

Partene hadde en fordeling hvor Lars betalte renter og avdrag på huslånet, samt større kostnader til ferier, møbler, reparasjoner på bil og hus, med videre. Lise betalte for det daglige husholdet, samt klær og utstyr til barna. De var enige om at dette var en rettferdig fordeling. Lars tjente en god del mer enn Lise, og han mente at det som var igjen etter at Lise hadde betalt sine utgifter, måtte hun kunne bruke på seg selv. Han brukte selv mye på merkeklær, flere fester per måned og annet. Dette kan imidlertid ikke tas til inntekt for én av tolkningsalternativene. At Lise kunne bruke det resterende "på seg selv", tilsier at hun kunne ha dette til eget forbruk. Det er imidlertid ikke det samme som at de resterende midler skulle være hennes særeie. Dette trekker i retning av at Lars ikke har ment eller forstått klausulen slik at midlene som ble spart i stedet for forbrukt, skulle være omfattet av særeieklausulen.

Forfatterregelen er et ulovfestet avtalerettslig prinsipp som medfører at den som burde ha uttrykt seg klarere, må bære risikoen for den uklarhet som er oppstått. Det taler mot Lars

forståelse at han både som jurist og forfatter av ektepakten, har skapt en uklar klausul. Dette tillegges noe vekt i helhetsvurderingen.

I utgangspunktet vil bankinnskudd som består i lønnsinntekter, være gjenstand for likedeling ved et skilsmisseoppgjør når ikke annet er bestemt. Det følger av høyesterettspraksis at for tilfeller med uklare faktum, må man falle tilbake på lovens regler. Det er her uklart hvorvidt klausulen var ment å omfatte hele bankinnskuddet eller bare den opprinnelige gaven. Lars som jurist, burde uttrykt seg klarere, men det var heller ikke gjort tydelig til kjenne overfor ham at Lise ønsket å spare midler under hele ekteskapet som hun ville unnta fra deling. Partene hadde ellers felleseie, og midler skal da som utgangspunkt deles likt. Jeg legger avgjørende vekt på omstendighetene ved inngåelsen, og kommer til at særeieklausulen omfatter den opprinnelige gaven.

Den opprinnelige gaven var 200.000,- kr. Det følger av §49 at avkastning av eiendeler som er særeie, også er særeie. Rentene på 60.000,- kr på gavebeløpet, er derfor også særeie.

Jeg går nå over til å se på resten av bankinnskuddet.

Ytterligere 340.000,- kr, inkludert renter kom fra gaver fra Lises foreldre. Verdiene er i behold, og "kan klart føres tilbake til" midler som er ervervet ved "gave fra andre enn ektefellen". Verdiøkningen på disse midlene er ikke resultat av ektefellenes felles innsats under ekteskapet, men resultat av bankens renter alene. Gavemidlene på 340.000,- kr kan derfor også kreves skjevdelt, jf. §59. Resterende 600.000,- kr er lønnsinnskudd og renter av dette. Etter ovenstående delkonklusjon på særeieklausulens omfang, regnes disse som alminnelig bankinnskudd. Dette er verdier som er skapt under ekteskapet, og ikke ervervet ved arv eller gave, men med lønnsarbeid. Disse kan derfor ikke kreves skjevdelt.

Konklusjon: 260.000,- kr, samt 340.000,- kr, begge i gaver, kan holdes utenfor. Lønnsmidlene likedeles.